

Dördüncü Nesil Savaş Konsepti Üzerinden Savaş Alanında Yaşanan Değişimi Anlamak: Suriye Örneği, 2011–2022

Understanding the Changing in the Battlefield over the Fourth-Generation Warfare Concept: The Case of Syria, 2011–2022

Sertaç Canalp KORKMAZ^{ID}

Öz

Uluslararası ilişkiler disiplininin önemli başlıklarından olan savaş, dinamik bir konu olarak dikkat çekmeye devam etmektedir. Savaş çok uzun yıllardır engellenmeye çalışılsa da karakterinde yaşanan değişimle birlikte varlığını sürdürmektedir. Savaşın karakterinde meydana gelen değişim, 2011 yılından beri devam etmekte olan Suriye'deki savaşta kendisini açıkça göstermiştir. William Lind ve arkadaşları tarafından geliştirilen Dördüncü Nesil Savaş konsepti özellikle savaşın karakterinde yaşanan değişimin anlaşılmasında önemli bir yaklaşım olmaktadır. Bu teori üzerinden Suriye'deki savaş alanı ele alındığında savaş alanında yaşanan pek çok değişim öne çıkmaktadır. Savaş bir yanda mekânsal olarak hem kırsal hem de meskûn mahallerde devam ederken, diğer yandan da devlet dışı silahlı aktörler tarafından propagandanın internet ortamına taşınması savaşın mekânsal genişlemesi açısından kayda değer bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, aktör düzeyinde yaşanan çeşitlik açısından Suriye'deki savaş alanı önemli bir vaka olarak öne çıkmıştır. Savaşın taraflar arasında bir yanda rejim güçleri ve Rusya gibi konvansiyonel güçler yer alırken, diğer tarafta PYD/YPG, DEAŞ, Hizbullah, HTŞ gibi terör örgütlerinin yanı sıra özel askeri şirketlerin ve yabancı terörist savaşçıların da yer aldığı görülmüştür. Yaşanan değişimi anlamak açısından diğer önemli bir gelişme ise devlet tekelindeki en modern teknolojiler ile devlet dışı silahlı aktörlerin kendi imkânlarıyla sivil piyasalardan tedarik ederek geliştirdiği silahların savaş alanında yaratmış olduğu asimetrik dengedir. Öte yandan savaşın mekânsal genişlemesinin bir sonucu olarak dost-düşman ve sivil-asker ayırımının ortadan kalkmış olması ise sivil kaybının yüksek düzeyde yaşanmasına yol açmıştır. Yapılan bu çalışma yukarıda bahsedilen noktalar dikkate alınarak Dördüncü Nesil Savaş konsepti üzerinden Suriye'yi ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dördüncü nesil savaş, devlet dışı silahlı aktör, Suriye, savaş

ABSTRACT

War, which is one of the significant topics under the discipline of international relations, continues to attract attention as a dynamic issue. Although the war has been tried to be prevented for many years, it continues to occur with the change in its character. The changing character of the war uncovers itself clearly in the war in Syria, which has been going on since 2011. The Fourth-Generation Warfare theory, developed by William Lind and his friends, is a key approach, especially in understanding the change in the character of war. Considering the battlefield in Syria through this theory, many changes in the battlefield are clearly observed. While the war continues in both rural and urban areas, on the other hand, the transfer of propaganda to the internet by non-state armed actors constitutes a remarkable example in terms of the domain expansion of the war. In addition, regarding the diversity experienced at the actor level, the battlefield in Syria has come to the fore as an important case. While there are conventional forces such as regime forces and Russia on the one hand, terrorist organizations such as PYD/YPG, DAESH, Hezbollah, and HTS, as well as private military companies and foreign terrorist fighters, are also among the fighting parties. Another important development in the change experienced is the asymmetric balance created on the battlefield by the most modern technologies in the state monopoly and the weapons developed by non-state armed actors by procuring them from civilian markets with their own means. Again, as a result of the spatial expansion

Geliş Tarihi/Received: 07.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 14.06.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 27.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Sertaç Canalp KORKMAZ
E-mail: s.canalporkmaz@hotmail.com

Cite this article as: Korkmaz, S. C.
Understanding the Changing in the
Battlefield over the Fourth-Generation
Warfare Concept: The Case of Syria,
2011–2022. *Journal of International
Relations Studies* 2023;3(1):35–45.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International License

of the war, the disappearance of the friend–enemy and civilian–military distinction has led to a high level of human casualties. When the points mentioned above are considered, this study reveals the Syrian case by applying the Fourth-Generation Warfare concept.

Keywords: Fourth-generation warfare, non-state armed actor, Syria, warfare

Giriş

İnsanlık tarihi ile neredeyse eşdeğer olan savaş tarihi, tarihsel süreçte büyük dönüşümlere tanıklık etmiştir. İnsanların savaş içerisinde olma durumu değişmese de savaşın icra edilmesinin pek çok açıdan değişiklik gösterdiği söylenebilir. Bilim ve teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler neticesinde gelişen silah teknolojisi ve bu teknolojik evrimin yol açtığı doktrin düzeyindeki değişikliklerin yanı sıra savaşın meydana geldiği mekânların ve savaşan aktörlerin çeşitlenmesi gibi pek çok yenilik savaş alanındaki değişimlerden sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Yaşanan bu değişime bakıldığında aktör düzeyinde devletin artık tek hâkim güç olarak savaş alanında yer almadığı ve mevcut savaş alanlarında devlet dışı silahlı aktörlerin (DDSA) de yaygınlaştığı görülmektedir. Bu aktörler devletler tarafından doğrudan hizmet satın alımı gerçekleştirilen özel askeri şirketler olabildiği gibi devletlere karşı mücadele eden isyancılar, terör örgütleri gibi silahlı gruplar da olabilmektedir. Aktör düzeyinde yaşanan bu değişim savaşın meydana geldiği mekânları ve savaşın konseptini de etkilemektedir.

Savaş alanında teknoloji merkezli olarak yaşanan değişim ise güç asimetrisinde özellikle DDSA'lar lehine yeni bir denge oluşturmaya başlamıştır. Bir zamanlar sadece devlet düzeyindeki aktörlerin, yani orduların envanterinde bulunan pek çok silah ve teçhizat, bugün sivil alanda kullanılmakta olan modelleri üzerinden yapılan çeşitli modifikasyonlar aracılığıyla DDSA'lar tarafından kolaylıkla savaş alanına uyarlanabilmekte ve sonuç alıcı bir şekilde kullanılabilir. Örnek olarak ticari amaçlı kullanılan dronlar DDSA'lar tarafından temin edilerek birtakım konfigürasyonların ardından basit düzeneğe sahip bomba bırakan bir drona ya da kamikaze dron haline getirilebilmektedir (Crino & Dreby, 2019). Yine, örneklerini Yemen'de gördüğümüz gibi konvansiyonel orduların yaptığı şekilde DDSA'ların da dron gibi basit düzeydeki hava araçlarıyla vuracakları hedefler için tespit ve tanzim amaçlı kullanımı söz konusu olabilmektedir.

Diğer yandan, bilim ve teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler sonucunda insanlı savaş araçlarından, insansız savaş araçlarına doğru bir geçiş süreci başlamıştır. Bu geçiş süreci halihazırda devam etmekte olup, insansız savaş araçlarının muharebe sahasında daha görünür hale gelmesi harekât konseptinden, angajman kurallarına kadar farklı pek çok başlığı radikal düzeyde etkileyecek bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Savaş alanında yaşanan değişimin bir diğer başlığı ise askeri konseptler üzerinden şekillenmektedir. Önceden müstakil olarak tek bir kuvvet merkezli yürütülen operasyonların yerini günümüzde birleşik veya müşterek olarak gerçekleştirilen operasyonlar almıştır. Burada kuvvetlerin üyesi oldukları ittifak dahilinde birbirleriyle uyumlu olacak şekilde ortak bir konsept geliştirmesi veya ortak bir operasyon icra edebilmesi savaş alanında yaşanan değişim noktasında ele alınması gereken bir başlık haline gelmiştir. Bunun örnekleri 1991 yılındaki Körfez Savaşı itibarıyla sırasıyla NATO'nun Balkanlar'daki hareketlerinde, ABD'nin Afganistan müdahalesinde, terör örgütü DEAŞ ile mücadele etmek amacıyla kurulan ve 85 ülkeden oluşan koalisyonunda görülebilir. Her ne kadar oluşturulan bu koalisyonlar içinde mutlak bir uyumdan bahsetmek mümkün değilse de özellikle NATO gibi üyelerinin sürekli birbirleriyle iletişim halinde olduğu ve ortak tatbikatlar düzenlediği dikkate alındığında NATO üyesi ülkeler için daha belirgin bir gelişme olduğu ifade edilebilir.

Savaş alanındaki yaşanan dördüncü önemli değişim ise mekânsal anlamda meydana gelen değişimdir. Bu değişim savaşın nesilleri üzerinden bir yaklaşımla ele alındığında meydanlarda ya da cepelerde gerçekleşen savaşlardan, cephe gerisi kavramının kalktığı savaşlara geçiş başlamıştır. Diğer yandan bu gerçeklik artık sadece karada değil; havada, denizde ve siber uzayda hatta yakın gelecekte doğrudan uzayda meydana gelecek olan bir değişim süreci ortaya çıkarmıştır. Bilhassa kara savaşları bağlamında tarihsel açıdan pek çok örneği bulunmasına rağmen, kentleşen dünya nüfusu ile meskûn mahallerde gerçekleşecek olan muharebeler savaş alanında yaşanan değişimi anlamak açısından analiz edilmesi gereken önemli bir değişim olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde Dördüncü Nesil Savaş olarak bahsedilen konsept, ilk kez 1989 yılında Lind ve ark. (1989) tarafından kaleme alınan Savaşın Değişen Yüzü: Dördüncü Nesil Savaşa Doğru (*The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*) başlıklı makalede geçmiştir. Dördüncü Nesil Savaş olarak bahsedilen konseptte göre savaş alanında yaşanan değişimler çatışmaların süresinin uzadığı, terörist unsurlara başvurulduğu, asker-sivil ayrımının bulanıklaştığı, çatışma bölgesi ile güvenli alanın belirsizleştiği bir konsept olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu konsept, savaşın devlet dışı silahlı aktörlerin de dâhil olduğu bir sürece dönüştüğünü ve teknolojik gelişmelerin hızla savaş alanını şekillendirdiğini söylemektedir.

Savaş alanının daha asimetrik ve karmaşık hale geldiği günümüz koşullarında, bu parametreler her coğrafyada aynı şekilde gerçekleşmemektedir. Çünkü coğrafyaların nevi şahsına münhasır yapısının ortaya çıkardığı koşullar hem çatışmaların kendisine hem de çatışan tarafların silahlarına ve askeri yapılarına etki etmektedir. Günümüzde Ortadoğu coğrafyasında sürmekte olan çatışmalar göz önüne alındığında yaşanan bu değişimi somutlaşmış bir şekilde görmek mümkündür.

Hâlihazırda Suriye'de devam eden çatışma süreci artık uluslararası aktörler tarafından desteklenen, sahada devletlerin ve devlet dışı silahlı aktörlerin mücadele içerisinde olduğu bir iç savaşa dönüşmüştür. Suriye özelinde bakıldığında çatışmalar hem kırsal hem de kent- sel alanda meydana gelirken; yaşanan çatışma sürecinin özellikle asimetrik ve hibrit seviyelerde cereyan ettiği görülmektedir.

Suriye'nin kuzeyinde Türkiye'nin gerçekleştirmiş olduğu askerî harekâtları ve terör örgütü *Devlet'ül İslamiyye fi'l Irak ve's Şam'a* (DEAŞ) karşı oluşturulan koalisyonunun Rakka operasyonunu dikkate aldığımızda kentsel alanda çatışma gerçeği artık yadsınamaz durumdadır. Ülkelerin sahadaki yerel aktörlerle olan iş birliği ve özel askeri şirketlere başvurmaları ise diğer yeni gerçeklikler olarak öne çıkmaktadır. 2023 yılı itibarıyla çatışmaların yerel ve bölgesel aktörler arasında uluslararası destekle sürdürüldüğü Suriye'yi odak noktasına alan bu çatışma, savaş alanında yaşanan değişimi dördüncü nesil savaş teorisi perspektifinden incelemiştir.

Savaş Alanında Yaşanan Değişim

Tarih boyunca, özellikle de siyasi tarih ele alınırken, savaşlar önemli bir yer tutmaktadır. Tarih öncesi devirlerden içerisinde bulunduğumuz Yakın Çağ'a kadar geçen süreçte devamlılık gösteren olgulardan birisi de savaşlar olmuştur. Savaşlar her dönemde varlığını sürdürmüş olmasına rağmen; savaşın meydana geldiği mekânlar, savaşlarda kullanılan araçlar, savaşlarda başvurulan yöntemler değişmiştir.

Savaş araçlarının değişimini bilim ve teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler sağlarken, savaşların yapısal ve sayısal değişimini ise toplumsal düzeyde meydana gelen değişiklikler gerçekleştirmiştir. Bu değişim, ülkelerin fiziksel açıdan modernleşme ve kentleşmesi gibi gelişmeler olarak ortaya çıkarken; diğer yandan toplumların, refah toplumuna dönüşmesiyle birlikte halkların demokratik düzenlerden kaynaklanan bu koşulları kaybetmemek istemesi devletler arasındaki savaşları ortadan kaldırmaya da azaltmıştır. Zira savaşların maddi açıdan getirdiği yüksek maliyetler toplumlar açısından kabul edilebilir olmaktan da uzaklaşmıştır. Bu realite devletler arasındaki savaşların azalmasına yol açarken, devletler ile DDSA'ların taraf olduğu savaş sayısı artmaya başlamıştır.

Savaşların değiştiğini gösteren gelişmelerden en önemlisi ise Soğuk Savaş döneminin sona ermiş olmasıdır. Soğuk Savaş sonrası dönem de dâhil olmak üzere devletlerin savaş alanında yaşanan değişimi ve bu tür değişimlere adaptasyonunu engelleyen birtakım temel sebepler bulunmaktadır. Adamsky (2010) *Askeri Yenilik Kültürü* (The Culture of Military Innovation) adlı çalışmada bu durumu farklı ülkeler bağlamında ele alarak açıklamış ve bunlardan birincisinin değişimi gerçekleştirmeye yönelik direnç göstermeyi temsil eden bilişsel sebep, ikincisinin ise bu dönüşüm kültürünü şekillendiren sosyo-ekonomik koşullar ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Zira orduların halihazırda envanterinde bulunan silahların içerisinde buldukları geçiş sürecine değil, meydana gelen en son savaşta elde edilen tecrübelerden ve alınan derslerden hareket ile oluşturulmuş silah ve teçhizatları kapsadığı ifade edilmiştir. Bu durumda da savaş alanında yaşanacak bir değişimin köklü maliyetleri olacağı ve bu değişime de devletler tarafından hızlı bir şekilde adapte olunamayacağı belirtilmiştir.

Savaş alanında yaşanan değişimi anlayabilmek için literatürdeki savaşın *değişen karakteri* meselesi de önemlidir. Zira savaşın değişen karakteri meselesi Clausewitz'den günümüze kadar devam etmekte olan tartışmaların başında yer almaktadır. Clausewitz'e göre savaşın doğası değişmemektedir. Ancak savaşlarda tarafların toplumsal, siyasi ve ekonomik kapasitelerine bağlı olarak doktriner değişiklikler ortaya çıkmaktadır (Clausewitz, 2015). Diğer yandan Clausewitzci perspektifle savaşlar ele alındığında halk, ordu ve hükümet arasında bir uyumun olması savaşın doğasını anlayabilmek açısından önemli görülmektedir (Clausewitz, 2015, s. 45). Ancak bu noktadan dahi hareket edildiğinde mevcut savaşların iç savaşa dönüşmüş olması itibarıyla artık halk, ordu ve hükümet arasında bir uyum olması da söz konusu değildir. Artık halkın içerisinde çıkan silahlı muhalif gruplar mevcut hükümete ve hükümetin komutan ettiği ordu birliklerine karşı mücadele vererek savaş alanında yaşanan değişimi göstermektedir.

Diğer yandan Clausewitz'in görüşünü destekleyen çeşitli bilim insanları da bulunmaktadır. Bu isimlerden birisi olan Colin Gray, Clausewitz'in yaklaşımını kabul etmektedir. Savaşın doğasının aynı kaldığını, yıllar önce Clausewitz'in tanımladığı şekliyle siyasi amaçlı bir şiddete başvurma eylemi olduğunu ifade etmektedir (Gray, 1996, s. 9). Gray burada siyasi ifadesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Gray, 1996, s. 9). Zira Soğuk Savaş sonrası, özelde ise 11 Eylül Saldırıları sonrasında yaşanan savaşlar çoğunlukla devletler arasında meydana gelmemektedir. Ancak yaşanan iç savaşlarda da DDSA'lar siyasi iktidarı ele geçirebilmek için savaşmaktadırlar.

Savaşın karakterinin değiştiği ifade eden önceki çalışmalar yeni olmamakla birlikte bu değişimi sınıflandıran kişi Lind ve arkadaşları olmuştur. Savaş alanını şekillendiren gelişmeler sadece son dönemde meydana gelen gelişmelerle ilgili değildir. Zira Helmuth von Moltke de XVIII. yüzyılda ortaya çıkan demiryolları ve telgraf gibi yeni icatların mobilizasyon ve haberleşme alanında yarattığı devrimle savaşın karakterini değiştirdiğini çok daha önce ifade etmiştir (Norwood, 2016, 83).

Yeni Nesil Savaş kavramı üzerine çalışan Herfried Münkler ve Mary Kaldor gibi isimlere göre de savaşın karakteri değişmiş olup, Clausewitzci yaklaşımın artık geçerli olmadığı belirtilmiştir. Kaldor'un yaklaşımına göre savaşa katılan yeni aktörlerin amaçları şiddetin türünü de değiştirmiştir (Kaldor, 2010). Kaldor'a göre günümüzdeki savaşların artık eskisi gibi devletler arasında değil, devletler ile DDSA'lar arasında yaşandığını belirtilmiştir (Kaldor, 2012, s. 215). Bu bağlamda, Uppsala Üniversitesi tarafından yürütülen Çatışma Verileri Projesi'ne göre 1989–98 yılları arasında meydana gelen 108 çatışmadan 92'si sadece bir ülkenin sınırları içerisinde, 9 tanesi dış müdahaleler yoluyla devletler arasında ve sadece 7 tanesi doğrudan devletler arasında meydana gelmiştir (Renner, 2000, s. 45). Başka bir veri tabanında ise bu verilerin güncel koşullara göre kıyaslaması yapılmıştır. Buna göre 1946 yılında yabancı devletlerin dış müdahalede bulunduğu iç savaş sayısı 2'den, 2020 yılı itibarıyla 25'e çıkarak %1150'lik bir artış göstermiştir. Diğer taraftan herhangi bir yabancı ülke müdahalesinin söz konusu olmadığı iç savaşların sayısı ise 1946'da 8 iken, 2020 yılı itibarıyla 28'e yükselerek %250'lik bir artış göstermiştir. Devletler arası savaşlara gelindiğinde ise 1946 yılında 2 savaşın yaşandığı görülürken, 2020 yılı itibarıyla bu sayının 3'e çıktığı ifade edilmiştir (Our World in Data, 2023). Ancak 2020 yılı itibarıyla yaşanan iç savaş sayısının devletler arasında yaşanan savaş sayısından yaklaşık 17 kat yüksek oluşu savaşların nerede ve hangi koşullarda meydana geldiğinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Öte yandan büyük devletler arasında yaşanan çatışmaların yıkıcı olması, barışı bu devletler için daha kârlı görmelerine de yol açmıştır (Gat, 2011, s. 29). ABD'nin Irak ve Afganistan deneyimlerinden sonra Suriye'de doğrudan müdahalede bulunmak yerine sahadaki muhalif gruplara destek vermesi söz konusu olmuştur. Bu konuda 44. ABD Başkanı Barack Obama'nın görev süresinin ikinci döneminde Suriye'deki savaş patlak vermiş ve uluslararası güvenliği tehdit edecek şekilde terör artış göstermiştir. Ancak tüm bu somut gelişmelere rağmen ABD askerlerinin muharip olarak sahada görev almayacakları Obama tarafından ifade edilmiştir (Cordesman, 2015; Zenko, 2015).

Diğer yandan devletler arası savaşın azalmasıyla birlikte özellikle ekonomik ve sosyal açıdan vatandaşlarına refah sunamayan ülkelerdeki memnuniyetsizlikler kimi ülkelerde iç çatışmalara dönüşmüştür (Renner, 2000, s. 46). Bu durum çalışmanın odak noktasını oluşturan Suriye'de Arap Baharı ile daha fazla hak ve adalet talebiyle başlayan protestoların iç savaşa evrilmesini açıklamaktadır.

Yapılan başka bir çalışmada ise savaş alanında yaşanan değişim üç tema üzerinden ele alınmıştır (Gat, 2011). Bunlar sırasıyla modernleşme, demokratikleşme ve teknolojik inovasyondur. Zira modernleşmenin farklı açılardan yol açtığı sonuçların en azından kapitalist ve demokratik devletler arasında savaşları azaltırken, diğer yandan teknolojide yaşanan hızlı gelişmelerin siviller tarafından hızlı ve ucuz bir şekilde kolay ulaşılabılır hale gelmesi sonucundan az gelişmiş devletlerin de birtakım imkânlarla erişimini kolaylaştırmıştır (Gat, 2011; Hammes, 2016).

Ulus-devletleşme sürecinde devletin güç kullanım tekeli eline alması ve devletin güçlenerek merkezileşmesi tarihsel süreçte devlete meydan okuyan isyancıların, aşiret liderlerinin vb. aktörlerin isyanlarının bastırılmasına yol açmıştır (Gat, 2011, s. 42). Diğer taraftan da her ne kadar ulus-devlet olmalarına rağmen devletin meşru güç kullanma tekeli yitiren ülkelerde DDSA'lar ortaya çıkmaya başlamıştır (Gat, 2011, s. 42).

Günümüz savaş alanında teknolojik düzeyde yaşanan değişimi anlamak da önemlidir. Zira günümüz savaş alanında bir piyadenin teknolojik imkânlar sonucu sahip olduğu ateş gücü, Napolyon dönemi ordusundaki bir taburdan çok daha güçlü durumdadır (Burmaoğlu & Sarıtaş, 2016, s. 2). Bu gelişme de savaş teknolojilerinin yarattığı ateş gücünün savaş alanını şekillendirmesi açısından önemli bir örnektir.

Savaş alanında yaşanan değişimle eski savaşlardan, yeni savaşlara geçiş söz konusu olmaktadır. Bir önceki savaştan farklılık gösteren yeni savaşların farklı açılardan değiştiği ifade edilmektedir. Devletler arasındaki savaşta asimetrik yöntemler kullanılsa da tarafların çoğunlukla benzer silahlara ve teçhizatlara sahip olması, sahada kimin askerinin daha eğitilmiş, kimin kurmay kadrolarının taktik, operatif veya stratejik açıdan daha yetkin olmasına bağlı olarak sonuçlanabiliyordu. Ancak günümüzde meydana gelen ve yeni nesil olarak ifade edilen savaşlarda artık devletlerin karşısında görmeye alışık oldukları aktörlerin dışında bir yapı söz konusu olmaktadır. Zira günümüzde değişen savaş ortamı bu tanımlamayı değiştirmiştir (Burmaoğlu & Sarıtaş, 2016, s. 3).

Savaşların Birinci Nesil Savaşlar olarak ifade edilen savaşlar itibarıyla uzamaya başladığı görülmektedir. Öyle ki ABD'li Tümgeneral Leonard Wood, Birinci Dünya Savaşı başladığında, dönemin modern devletler arasındaki savaşın bir yıl bile sürmeyeceğine dair ifadesi savaş alanında ateş gücü anlamında yaşanan değişime büyük önem verildiğini göstermektedir (Linn, 2009, s. 113). Ancak savaş bir yıldan çok daha uzun sürmüş ve yaşanan değişimi anlamak kolay olmamıştır. Günümüzdeki savaşlar genellikle Soğuk Savaş sonrası dönem perspektifinde ele alınmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan savaşların çoğunluğu devletlerin arasında değil, devletlerin kendi ulusal sınırları içerisinde devlet olmayan silahlı aktörlere karşı ya da devlet otoritesinin çöktüğü, yönetilemeyen alanların bulunduğu ülkelerdeki DDSA'lar karşı verilen savaşlardan oluşmaktadır.

Dördüncü Nesil Savaş Konsepti ve Savaşın Nesilleri

Çalışmanın odak noktası olan *Dördüncü Nesil Savaş* konseptini ele almadan önce, savaşın nesillerinin ne ifade ettiğini ve bu ayrımın nasıl yapıldığı, ilk üç nesil ile dördüncü nesil ayrımını oluşturan gelişmeleri ifade etmek gerekmektedir. Dördüncü Nesil Savaş konseptinin başlangıcı olarak ulus-devletin ortaya çıkış tarihi dikkate alınmaktadır. Bu sebeple Birinci Nesil Savaşlar 1648 yılından başlatılmakta ve bu tarihten önceki savaşlar ulus-devlet öncesi savaşları oluşturduğu için dikkate alınmamaktadır (Lind ve ark., 1989; McKenzie, 1993, s. 51).

Lind ve ark. (1989) tarafından yapılan çalışmada savaşlar; *Birinci Nesil Savaş*, *İkinci Nesil Savaş*, *Üçüncü Nesil Savaş* ve *Dördüncü Nesil Savaş* olmak üzere dört döneme ayrılmaktadır. Bu dört dönemi birbirinden karakteristik olarak ayıran özellikler olsa da kimi zaman özellikler farklı dönemlerde de iç içe geçebilmektedir. Bu durum da bir önceki nesilden, bir sonraki nesle geçişin radikal bir şekilde yapılamamasıyla alakalı olmakla birlikte modern orduların bünyesindeki hiyerarşik yapılanma ile dönüşümü hızlı bir şekilde gerçekleştirememelerinden de kaynaklanmaktadır. Ancak Dördüncü Nesil Savaş konseptiyle birlikte ortaya çıkan sürece bakıldığında; DDSA'lar hâlihazırda yaşanan değişimlere karşı yapılanmalarından dolayı devletlerden daha hızlı bir şekilde teknolojik gelişmelere adaptasyon sağladığını göstermektedirler.

Lind'in nesillere göre ayırdığı savaş yaklaşımından ilki olan Birinci Nesil Savaş, Avrupa'da modern devletin temellerin atıldığı ve Otuz yıl savaşlarının bitişi olarak ifade edilen 1648 yılı sonrası dönemden başlatılmaktadır. Bu dönemde savaş alanında hat ve kol düzeninin öne çıktığı ve yivsiz tüfeklerin kullanıldığı belirtilmiştir (Lind ve ark., 1989, s. 3). Ulus-devletleşme süreciyle başlayan ve daimî orduların kurulmasına kadar geçen süreçte yaşanan savaşlar genel olarak Birinci Nesil Savaşları oluşturmaktadır. Bu dönemde meydana gelen savaşlarda modern savaş sanatının (savaşı kazanmak için uygulanan taktikleri ve stratejileri ifade eder) nadiren görüldüğü ve özellikle görerek atışın bulunmadığı ifade edilmiştir. Birinci Nesil Savaşlar kitlesel gücün ön-planda olduğu, yani insan gücünün öne çıktığı savaşlar olarak ifade edilmektedir (Lind, 2004). Kitlesel güç ön-planda olsa da henüz ulusal orduların temeli teşkil edilmemiştir.

İkinci Nesil Savaş olarak ifade edilen dönem ise daimî orduların kurulmaya başlandığı, genelkurmay yapısının ortaya çıktığı ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte yaşanan savaşları kapsamaktadır. Bu savaşlarda cephe kavramı önemlidir. Savaşlar hâlâ belirli

bir alanda meydana gelmektedir. Henüz cephe gerisi kavramının bazı muharebeler hariç öne çıktığı bir dönem değildir. Yine bu dönem içerisinde ateş gücü ön-plana çıkmaya başlamıştır. İkinci Nesil Savaşların karakteristiği arasında en önemli farklardan birisi ateş gücünün ulaşılmış olduğu yıkıcılığın boyutudur. Bu sebeple topçu desteği önem kazanmaya başlamıştır. Bunu sağlayan ise bilim ve teknoloji alanında kazanılan ilerlemeler olmuştur.

İkinci Nesil Savaşlarda savaş sanatı da söz konusudur. Bunu tetikleyen gelişmelerden birisi de genelkurmaylık olarak ifade edilen üst yönetim mekanizmasının ortaya çıkışıdır. Birinci Nesil Savaşlardaki hat düzeninden farklı olarak, İkinci Nesil Savaşlarda kuşatma söz konusudur. Bu da savaş alanında taktik ve stratejinin gelişimine dair önemli bir noktadır. Özellikle demiryolları ve haberleşme ağının ele geçirilmesi ya da kesilmesine yönelik taarruzlar söz konusudur.

İkinci Nesil Savaşlar, milliyetçilik ideolojisinin etkisini göstermeye devam ettiği, halka dayalı kitlesel askerlik anlayışının geçerli olduğu dönemi de kapsamaktadır. Haberleşme ve ulaştırma teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin savaş alanına yansması sonucunda ortaya çıkan hızlı haberleşme ve manevra kabiliyetleri ordulara büyük avantajlar sağlarken, savaş alanındaki asker sayısının hızlı artışı ve intikali gibi konular da beraberinde etkili bir yönetim ve planlama anlayışı gerektirdiği için kurmay subaylığın doğuşu da bu döneme denk gelmiştir (Connolly, 1921). Bu dönem Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam eden savaşları kapsamaktadır.

Üçüncü Nesil Savaş yaklaşımı ise Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte şekillenmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda tankların ilk defa kullanılmasıyla manevraya dayalı ateş gücünün öneminin fark edilmesi, İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte bu ateş gücünün gelişen manevra kabiliyetleriyle desteklendiği, cephe gerisinin ortadan kalkmaya başladığı ve topyekûn imha kavramının önemli hale geldiği savaşları kapsamaktadır. Manevra öne çıkarken, yıpratmanın zayıflamaya başladığı görülmektedir. Lineer (hat düzeni) olmayan bir savaş düzeni şekillenirken, bunun da cephe gerisine sarkmaya yol açtığı ve çatışmaların sivil alana doğru genişlemeye yol açtığı görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nda Stalingrad ve Berlin gibi meskün mahallerde yaşanan muharebeler oldukça sert geçmiştir. Bir önceki savaştan alınan dersler bağlamında Birinci Dünya Savaşı'nda ortaya çıkan yüksek ateş gücü ve mobilizasyon kapasitesi, Almanların düşman hatlarına yönelik ani ve hızlı baskınlarla zayıflatılarak ele geçirilmesine dayanan Yıldırım Harbi Doktrinini geliştirmesine yol açmıştır.

İlerleyen süreçte stratejik bombardıman ile düşmanın önemli askeri ve sivil tesislerinin hedef alınarak düşmana diz çöktürülmesi ile nükleer caydırıcılık politikasıyla da gerektiğinde düşman unsurlarının topyekûn imha edilmesini hedefleyen politikalar geliştirilmiştir. Bu dönem içerisinde savaş teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmeler ise Üçüncü Nesil Savaşların zirvesi olarak kabul edilen Körfez Savaşı'nda kendisini göstermiştir. Zira Körfez Savaşında 500'den fazla yeni teknolojinin kullanıldığı dikkate alınmış ve Irak gibi askeri olarak güçsüz devletlerin, ABD gibi teknolojik olarak oldukça ileri seviyede olan ülkelerle mücadele etmesi mümkün görülmemiştir (Liang & Xiangsui, 1999, s. 11; Parker, 2014, s. 431). Bu gelişme de artık mevcut savaş alanlarındaki asimetrik dengelere karşı farklı yöntemlerin öne çıktığı bir dönemin başlanmasına yol açmıştır.

Dördüncü Nesil Savaş ise İkinci Dünya Savaşı itibarıyla dünya genelinde meydana gelen çatışmalarda görülmeye başlanmıştır. İsrail'in kuruluş sürecinde Filistin halkına karşı uyguladığı yöntemleri Dördüncü Nesil Savaşın ilk örnekleri olarak ifade edilebilir. İkinci Dünya Savaşından itibaren kendisini gösteren ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren neredeyse hâkim paradigma haline gelen Dördüncü Nesil Savaşlarda belirli bir savaş alanı bulunmamaktadır. Burada savaş alanıyla ifade edilen şey savaşın sadece belirli bir mekânda meydana gelmemesidir. Dördüncü Nesil Savaşlarda medyanın ve psikolojik harekâtın öne çıkmaya başlaması da savaşın fiziki olarak mekânsal sınırlılığını ortadan kaldırmaya başlamıştır. Dördüncü Nesil Savaşlarda teknoloji sadece devletler tarafından değil, aynı zamanda yeni nesil düşman kuvvetler olarak tanımlanan DDSA'lar üzerinden de hızlı bir şekilde erişilebilir ve geliştirilebilir hale gelmiştir. Dördüncü Nesil Savaşlarda sivil ve asker arasındaki ayrımın bulanıklaşması bu savaşlarda hedef ayırımını da zorlaştırmıştır. Bu da sivil kayıpların artışı kaçınılmaz kılmıştır.

Dördüncü Nesil Savaş konseptindeki önemli noktalardan birisi de güç asimetrisidir. Savaş devlet-devlet, devlet-DDSA ya da iki farklı DDSA arasında meydana gelse bile artık önemli bir güç asimetrisi söz konudur. Bunun önemli örneklerinden birisini Rusya'nın Kırım'ı ilhak etme sürecinde (iki devlet arasındaki güç asimetrisi), ABD'nin küresel terörle mücadele sürecinde (devlet ve DDSA arasındaki güç asimetrisi) ya da Suriye-Irak hattında terör örgütü DEAŞ ile Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) ve terör örgütü Partiya Yekîtiya Demokratî (PYD) ve onun silahlı kanadı Yekîneyên Parastina Gel² (YPG) arasında yaşanan çatışmalarda görülmüştür.

Diğer yandan artık düşmanın azami derinlikte etkisiz hale getirilmek istenmesi çatışmaların meskûn mahallere taşınmasında etkili olmuştur. Bu da muharebe sahasının genişlemesine, sahadaki kuvvetlerin dağılmasına, komuta-kontrolün zorlaşmasına, savaşlarda daha fazla muharebelerin ortaya çıkmasına, taktik-operatif düzeyin önem kazanmasına ve stratejik düzeydeki zafere giden sürecin uzamasına yol açmıştır.

Lind'in nesiller üzerinden yaklaşımı dikkate alındığında, savaşın nesilleri arasındaki geçişlerde belirleyici faktör devletin bizzat kendisi olmuştur. Zira devletin kontrolündeki bilimin ve teknolojinin savaş alanını şekillendirmesi söz konusuysa, Dördüncü Nesil Savaş konsepti ile ortaya çıkan süreçte devletin karşısında yer alan DDSA'ların savaş alanını şekillendirici etkisi ortaya çıkmıştır.

Günümüz savaşlarında artık orduların birbirleriyle geniş arazilerde karşılaşması azalmış durumdadır (Eker, 2015, s. 43). Savaş ilanının ortadan kalkması, taraflardan ilk vuruşu gerçekleştirene önemli bir üstünlük sağlamaktadır. İlk vuruşu yapabilmek, özellikle sınır komşusu olmayan ülkeler açısından dikkate alındığında, uzun menzilli hava saldırısı yapabilecek bir kuvvete sahip olmayı gerektirmektedir. Ancak bu durum 11 Eylül 2001'de ABD'de El Kaide tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları sonucunda uzun menzilli saldırı kabiliyetinin

1 Demokratik Birlik Partisi
2 Halk Savunma Birlikleri

de sadece devletlere özgü olmadığını göstermiştir. El Kaide, ABD'nin sivil hava taşıtlarını silaha dönüştürüp düşman olarak tanımladığı bu ülkeyi kendi topraklarında gelişmiş silah sistemlerine sahip olmadan hedef almıştır. Bu sonuç ise günümüz savaşlarında devlet ile DDSA arasındaki yeni nesil mücadelesinin anlaşılması açısından önemli bir milat olmuştur.

Savaşın nesilleri genel bir şekilde özetlenecek olursa Birinci Nesil Savaşlarda düşük teknolojinin varlığı, İkinci Nesil Savaşlarda yeni teknolojilerin henüz tam anlamıyla ortaya çıkmadığı, Üçüncü Nesil Savaşlarda bir önceki savaş alanında görülen yüksek ateş gücüne bağlı olarak ortaya doktrin düzeyinde gelişmelerin çıktığı görülmektedir. İlk üç nesilde savaşlar devletler arasında yaşanırken, Dördüncü Nesil Savaş konseptiyle birlikte DDSA'ların savaş alanını şekillendirmeye başladığı ve aktif olarak çatışmalarda yer almaya başladığı görülmüştür. Teknolojide yaşanan gelişmelerin sivil alan tarafından hızlıca erişilebilir olması sebebiyle de Üçüncü Nesil Savaşlarda görülen silah ve teçhizatların DDSA'lar tarafından savaş alanına hızlı bir adaptasyonuna yol açmıştır.

Suriye'deki Savaşın Ortaya Çıkışı ve Genel Bir Bakış

Yapılan bu çalışmada spesifik olarak Suriye'deki savaş alanına odaklanıldığı için savaşın başlangıcını ve öncesindeki siyasal atmosfer detaylı bir şekilde ele alınmamıştır. Bu sebeple, Suriye'deki Arap Baharı süreci başlangıç olarak kabul edilerek genel bir çerçeve çizilecektir.

2010 yılının Aralık ayında başlayan Arap Baharı, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde demokratik olmayan yönetimlere karşı isyan eden halk kitleleriyle başlayan süreci ifade etmektedir. Bu süreçte ilk olarak Tunus'ta başlayan olayları sırasıyla Mısır, Libya, Bahreyn ve Suriye'ye sıçramıştır.

Demokrasi ve refah talebiyle ortaya çıkan Arap Baharı olarak bilinen ayaklanmalar 15 Mart 2011 itibarıyla Suriye'de de başlamıştır. Ancak öncesinde daha küçük çapta yerel protestolar söz konusu olmuştur. İlk olarak rejimin önem atfettiği şehirlerden olan Dera'da birkaç genç bir okulun duvarına "sıra sende doktor" yazdığı için gözaltına alınmıştır (Harris, 2018, s. 27; Phillips, 2016, s. 50). Gençlerin aileleri ve ailelerine destek olmak amacıyla toplanan yüzlerce kişi 15 Mart 2011'de demokratik reform talebiyle protestolarda bulunmuşlardır. Polisin ateş açarak cevap vermesi üzerine nisan ayının ilk haftasında rejim karşıtı gösteriler Humus, Şam, Lazkiye, Tartus, İdlib, Kamışlı, Deyr Zor, Rakka ve Hama gibi önemli yerleşim yerlerine yayılmasına neden olmuştur (Phillips, 2016, s. 50). Kolluk kuvvetleri, Baas Rejimini korumak amacıyla farklı şehirlerde meydana gelen protestoları sert bir şekilde bastırmaya başlamıştır. İlk başlarda yoğun bir şekilde gözaltına alma şeklinde başlayan süreç kısa bir süre sonra Baas Rejiminin sivilleri hedef almaya başladığı devlet terörüne dönüşmüştür. Protestolar ülke geneline yayılırken hem rejim güçlerinin hem de muhaliflerin yaşadığı kayıplar da artmaya başlamıştır (Kainikara, 2018, s. 27). Rejim güçlerinin muhaliflere her geçen gün daha şiddetli şekilde cevap vermesi, muhalif kanatta yaşanan can kaybını artırmaya başlamış ve demokratik reformlar talebiyle başlayan protestolar Esad'ın devrilmesini amaçlayan bir sürece evrilmiştir (Kainikara, 2018, s. 27).

Suriye ordusunun muharip kapasitesinin yüksek olmaması ve ordudan yaşanan kopuşlar dikkate alındığında, muhalif gruplar kısa sürede mevzi kazanmaya başlamıştır. Ancak Esad yönetiminin özellikle Şam ve Lazkiye gibi yerleri korumaya odaklanıp, geri kalan yerleri kederine terk etmesi ve bu süreçte İran'ın Şii milisler³ ile Esad'ın yanında iç savaşa dahil olması söz konusu olmuştur. İran, sahip olduğu önemli askeri güç araçlarından olan Kudüs Gücü üzerinden hem Hizbullah'ı⁴ hem de Afganistan'dan (Fatimiyun) ve Pakistan'dan (Zeynebiyyun) devşirdiği insanları mobilize ederek Suriye'de sahaya sürmüştür (Smyth, 2018). Suriye'de yaşanan iç savaş sürecinde, Kürtleri temsil ettiğini iddia eden ve terör örgütü Partiya Karkeren Kurdistan'e⁵ (PKK) Suriye'deki uzantısı olan PYD/YPG ile terör örgütü DEAS arasında alan kontrolüne yönelik ciddi çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar devam ederken, Eylül 2015 itibarıyla da Rusya Esad yönetimine destek olmak amacıyla Suriye'deki savaş alanına dâhil olarak dengeleri değiştirmiştir.

Rus ordusu 30 Eylül 2015'te Suriye'deki savaşa doğrudan müdahil olarak Esad yönetimin yanında aktif bir şekilde yer almaya başlamıştır. Kısa süre içinde Esad yönetimine hem silah ve teçhizat desteğini artırmış hem de doğrudan operasyonlara katılmıştır. Çoğunlukla Rus Hava Kuvvetleri aracılığıyla sivil hedefleri gözetmeksizin hava bombardımanı gerçekleştirirken, diğer yandan Rus Özel Askeri Şirketleri⁶ aracılığıyla da kara operasyonları icra etmişlerdir.

Sahadaki genel manzaraya bakıldığında; bir tarafta çatışma coğrafyasına komşu olan Türkiye, topraklarına yönelik her türlü terör saldırısını engelleyebilmek amacıyla Suriye'nin kuzeyinde BM'nin 51. Maddesi'nden doğan haklarını kullanarak askeri hareketler icra etmektedir. Diğer taraftan terör örgütü DEAS'a karşı PYD/YPG'yi binlerce tırlık askeri yardımıyla destekleyen ABD, rejim güçlerini ve bölgedeki çıkarlarını savunmak için sahaya hem ordusu hem özel askeri şirketleri aracılığıyla inen Rusya bulunmaktadır. Bu aktörlerin dışında ise rejim savunusu üzerinden kendi politik hedeflerini hayata geçirmek için askeri ve milis unsurları ile çatışma alanında bulunan İran'ın varlığı söz konusudur.

Bahsi geçen bu devlet düzeyindeki aktörlerin haricinde, sahadaki yerel gerçeklikler sonucu ortaya çıkmış olan küçük çaplı silahlı muhalif gruplar ile sınır aşan kapasiteye ulaşarak uluslararası güvenliği tehdit eden terör örgütlerinin oluşturduğu devlet dışı silahlı aktörlerin varlığı da söz konusudur (Tetik, 2023). Bu kadar farklı karaktere sahip aktörün varlığı, çatışmaların farklı mekânlarda, farklı silah sistemleriyle ve farklı düzeylerde meydana gelmesini de kaçınılmaz olarak etkilemektedir.

Dördüncü Nesil Savaş Konsepti Açısından Suriye'deki Savaş Alanı

Suriye'deki çatışmaların iç savaşa dönüşmesi, savaşın karakterinin değiştiğini göstermesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. İlk başta silahlı bir isyan (armed insurgency) olarak ortaya çıkmış ancak ilerleyen süreçte bölgesel ve küresel güçlerin vekil aktörler

3 Şii milisler, İran'ın Suriye'de savaşmak üzere Afganistan, Pakistan ve Irak'tan devşirdiği ve silahlandırdığı grupları kapsamaktadır.

4 Hizbullah, 1997 yılında ABD tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar Hizbullah'a yönelik Batılı ülkeler arasında Hizbullah'ı topyekün olarak terör örgütü görme eğilimi bulunmasa da 2019 yılında Birleşik Krallık, 2020 yılında ise Almanya tarafından Hizbullah terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Öte yandan İsrail'in haricinde Körfez İş Birliği Konseyi üyesi ülkeler (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Bahreyn, Umman) tarafından da terör örgütü olarak kabul edilmektedir.

5 Kürdistan İşçi Partisi

6 RSB Grubu, MORAN Güvenlik Grubu, Wagner Grubu, Slav Corpus, Anti-Terör, Redut özel askeri şirketleri Suriye'de aktif olarak görev yapmaktadırlar (Gülşen, 2017).

üzerinden dâhil olduğu bir iç savaşa dönüşmüştür (Holliday, 2013; Lister, 2014, s. 71). Suriye'de 2023 yılı itibarıyla hâlâ devam etmekte olan savaşa odaklanıldığında savaşın karakterinin pek çok açıdan değiştiğini gösteren örnekler bulunduğu ve Suriye'deki savaş alanının Dördüncü Nesil Savaş konsepti açısından önemli bir vaka kapsamında öne çıktığı ifade edilebilir.

Normal şartlar altında savaş alanında görece zayıf olan taraf, karşısındaki düşmanı yıpratma taktiğiyle uzun soluklu bir savaşa çekerek zayıflatmayı amaçlamaktadır (Akad, 2015, s. 15). Bu duruma karşılık güçlü olan tarafın ise daha hızlı çözüm geliştirmesi ve yıpratma savaşı tuzağına düşmemesi gerekir (Akad, 2015, s. 15). Ancak Suriye'deki savaş alanında yer alan farklı DDSA'lar rejim güçlerini uzun soluklu bir savaşın içerisine çekmiş durumdadırlar. Rejim güçlerinin ateş gücü açısından zayıf, personel sayısı açısından yetersiz ve komuta-kontrol açısından dağılmış durumda olmaları savaş süresinin uzamasına yol açmıştır. Savaş alanına bölgesel ve bölge dışından müdahale edilmesiyle savaş alanı çok aktörlü ve gri alanların sayısının artış gösterdiği bir çatışma alanına dönüşmüştür.

Sivil-Asker Ayrımının Ortadan Kalkması

Suriye'deki iç savaşta, başlangıcından kısa bir süre sonra sivil ve asker ayrımının ortadan kalktığı görülmektedir. Sahada hem Suriye tarafında hem de Suriye karşısında yer alan aktörlerin ulusal ordularına mensup askerlerin yanı sıra para-militer güçler ve özel askeri şirket personelleri de yer almaktadır. Bunların haricinde sahada PYD/YPG, DEAŞ ve Hizbullah gibi terör örgütleri de aktif olarak bulunmaktadır.

Sivil-asker arasındaki ayrımın bulanık hale gelmesi, mücadele eden devlet için hedef seçimini zorlaştırırken, bu durumu göz ardı ederek hareket eden devletlerin de sivil ayrımı gözetmeksizin saldırı düzenlemesine dolayısıyla sivil kayıpların artmasına neden olmaktadır (Alexander, 2016, s. 9). Bunun Suriye'deki savaş alanında en önemli örneklerinden birisi İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi'nde (İGAB) yaşanan hem Rusya hem de Esad yönetimi tarafından gerçekleştirilen saldırılardır. Buradaki saldırılarda dini motifli terör örgütleriyle mücadele ettiği söyleyen Rus ve rejim unsurları yaptıkları operasyonlarda pek çok sivilin hayatını kaybetmesine ya da evlerini terk ederek Türkiye sınırına gelmesine yol açmışlardır.

Diğer yandan ABD tarafından desteklenen ve Türkiye tarafından terör örgütü olarak ifade edilen Suriye Demokratik Güçleri'ne yönelik Irak üzerinden yapılan askeri yardımlar savaş alanındaki sivil-asker ayrımı açısından da önemlidir. Zira yapılan yardımların bir kısmının askeri kamuflaja sahip olmayan sivil görünümü araçlarla yapıldığı görülürken; bazılarının da ABD askeri araçlarının korunmasında nakledilmesi hedef şaşırtma açısından da önem arz etmektedir (Daily Sabah, 2021; Syrian Observer, 2019).

Günümüz savaş alanı ile cephe gerisinde kullanılan araçların hem sivil hem de askeri olarak kullanılabilirliği mücadele eden devletlerin işini zorlaştırmaktadır. Bu da devletlerin hedef gözeterek saldırı düzenleme yeteneklerini geliştirmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda da Türk ordusunun ve istihbaratının Suriye'de yerel istihbaratı ve teknolojiyi oldukça iyi bir uyumla ve etkili bir şekilde kullanmaya başladığı görülmektedir. Türk güvenlik güçleri sivil araçlarla intikal eden teröristleri sivil kayıplara yol açmadan etkisiz hale getirmeye başlamıştır (Yenişafak, 2022). Yapılan uzun takipler sonucunda hedefin etkisiz hale getirilmek istenen hedef olup olmadığı teyit edildikten sonra SİHA operasyonları gerçekleştirilmektedir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere her devlet bu hassasiyetle hareket etmemektedir.

Türk ordusu sivil kayba yol açmamak için takip süresini uzun tutup hedef gözetimine önem verirken ne Rus ne de Amerikan ordusunun böyle bir hassasiyete sahip olmaması gerçekleştirdikleri operasyonlarda yaşanan sivil kayıplar ile kendisini göstermiştir (Middle East Eye, 2022; New York Times, 2021).

Savaş ve Barış Arasındaki Belirsizlik

Dördüncü Nesil Savaş konsepti açısından önemli noktalardan birisi de savaş ve barış arasındaki belirsizliktir. Clausewitz'e göre, savaşın nihai amacı düşmanın iradesini kırmaktır. Ancak iç savaşlarda düşmanın belirsiz olması ve sahada çok sayıda aktörün var olması savaş ve barış arasındaki belirsizliği artırmakta ve tarafların nihai zafere ulaşmasını engellemektedir. Bu durumun Suriye sahasındaki yansımalarına bakıldığında ise Esad yönetiminin karşısında birbirinden farklı motivasyonlara sahip aktörlerin ülkenin farklı noktalarına yayılmış olması ve nihai amaçlarının farklı olmasının yarattığı belirsizlikle açıklayabilmek mümkündür. Çatışmalar devam ederken sahada insani felaketleri önlemek amacıyla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar doğrultusunda 3-4 Mayıs 2017 tarihinde düzenlenen 4. Astana Görüşmeleri'nin sonucunda Türkiye, Rusya ve İran arasında Suriye'nin dört bölgesinde çatışmasızlık alanları oluşturulmuştur. Bunlardan birinci bölge İdlib vilayetinin tamamı ile Lazkiye, Halep ve Hama vilayetlerinin belirlenmiş alanlarını kapsamaktadır. İkinci bölge Humus vilayetinin belli bölümlerini, üçüncü bölge başkent Şam'ın kuzeyinde yer alan Doğu Guta'yı, dördüncü bölge ise Ürdün sınırına komşu olan Deraa ve Kuneytra vilayetlerinin belli bölümlerini kapsamaktadır (BBC, 2017; MFA, 2017). Ancak bu bölgelerin ateşkeslerle koruma altına alınmış olmasına rağmen rejim güçlerinin ve Rus ordusunun bu bölgelere yönelik saldırıları devam etmiştir. Gerçekleştirilen saldırılar sonucunda ise pek çok sivil hayatını kaybetmiş ve yaşam alanlarını terk ederek yerlerinden olmuşlardır.

Aktörlerin Çeşitlenmesi

Suriye'deki savaş alanı en başından itibaren devletin yegâne meşru güç kullanma kapasitesini kaybettiği bir örnek olarak öne çıkmaktadır. İlk başta Suriyeli muhalifler olarak ortaya çıkan gruplar ilerleyen süreçte kendi içlerinde yaşadığı anlaşmazlıklar ve motivasyon farklılıkları nedeniyle ayrılmaya başlamışlardır. Bu durum Esad yönetiminin karşısına ilk başta Özgür Suriye Ordusu olarak kurulan daha sonra Suriye Millî Ordusu adını alan yapının, terör örgütü PYD/YPG'nin ve terör örgütü PYD/YPG'nin yine ana omurgasını oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) ve Heyet Tahrir el Şam (HTŞ), el Nusra ve DEAŞ gibi çeşitli terör örgütlerinin konumlanmasına yol açmıştır.

Suriye içerisindeki savaş, ilk başta ülke içerisindeki DDSA'lar ve Esad güçleri arasında yaşanırken, ilerleyen süreçte ABD'nin SMO'ya (o zamanlar Özgür Suriye Ordusu) yardım etmeye başlamasıyla aktörlerin sahadaki pozisyonu değişmeye başlamıştır (Kainikara, 2018, s. 28). Daha sonra ABD'nin SDG'ye yardım yapmaya başladığı, Rusya ve İran ikilisinin doğrudan Esad'ın yanında yer aldığı bir savaşa

dönüşmüştür. Türkiye'nin sahadaki DDSA'ların etkinlik alanını genişletmesine paralel olarak önce sınır hattındaki tahkimatını güçlendirmiş, sonrasında ise kendisine yönelen terör tehdidini bertaraf etmek amacıyla Suriye'nin kuzeyine BM Sözleşmesi'nin 51. Maddesi kapsamında sınır ötesi operasyon düzenleyerek sınır hattını kontrol altına almıştır.

Suriye'deki savaş alanında Esad güçlerine destek olan Şii milisler ve Hizbullah unsurlarının artan etkinliği ise İsrail'e Suriye topraklarından kendisine yönelik tehditlere yönelik önleyici hava saldırılarını gerçekleştirmesine sebep olmuştur. Suriye hava sahasını koruyan sistemleri defalarca aşan İsrail Hava Kuvvetleri (IAF) hem sınır hattına yakın noktalarda, hem de Suriye topraklarının içerisinde derin sayılabilecek noktalarda hava operasyonları icra etmiştir. Rejimin güç kaybetmesiyle birlikte, rejime destek olmak için sahaya inen Hizbullah ve Şii milisler bölgede yeni bir güvenlik tehdidi oluşturmaya başlamışlardır (Jones & Markusen, 2018).

Mekânsal Genişleme

Dördüncü Nesil Savaşın en önemli özelliklerinden olan savaşan taraflar arasında DDSA'ların görünür bir şekilde artmasıyla birlikte lineer bir savaş düzeni ve sınırlı cephe anlayışı tamamen ortadan kalkmıştır. Suriye'de savaşın protesto olarak başlaması ve eş zamanlı olarak ülke sathına yayılması Esad yönetimine kuvvetlerini tek bir merkezde toplama imkânı tanımadığı gibi rejim birliklerinin ülke geneline dağılmasına yol açmıştır.

Rejim birliklerinin karşısında birden çok DDSA'nın olması ve her birinin farklı kapasitelere sahip olması komuta-kontrol mekanizmasının da zaman içerisinde çökmesine sebep olmuştur. İlk başta meskûn mahalleri kontrol altına rejim güçleri daha sonra bu konumunu tamamen kaybetmiştir (Holliday, 2013, s. 19). Savaşın hem kırsala, hem de meskûn mahallere yayılması, Esad yönetiminin zaten sorun yaşayan ordusunda daha ciddi problemleri beraberinde getirmiş ve ordu birlikleri arasında irtibatsızlık daha da artmıştır. Holliday'e göre (2012), savaşın ilk zamanlarında muhalif gruplar İdlib ve Dera gibi vilayetlerinde önemli kazanımlar sağlamış olsalar da rejimin bu bölgelere yaptığı yeni sevkîyatlarla üstünlüğünü kaybederek kırsala çekilmişlerdir.

Savaşın kırsal alandaki kısmında özellikle hava desteğine başvuran rejim güçleri, meskûn mahallerde her ne kadar sivil ayrımı gözetmeden hava saldırısı düzenliyor olsalar da kara unsurları ciddi kayıplar vermiştir. DDSA'lar rejim güçlerine kırsalda el yapımı patlayıcı (EYP), roket ve güdümlü füzelerle saldırılar gerçekleştirirlerken; meskûn mahalde ise benzer saldırıların yanı sıra keskin nişancı ve bombalı araç saldırılarıyla büyük kayıplar vermiştir.

Savaşın mekânsal olarak genişlemesinde fiziki ortamın haricinde sosyal medyadan da tarafların yoğun bir paylaşım stratejisi geliştirdiği görülmüştür. Esad yönetiminin sivilleri hedef alan saldırıları sosyal medya platformları aracılığıyla paylaşarak uluslararası kamuoyuna ulaştırılmış ve Esad yönetimi üzerinde baskı kurmak ve mücadelenin meşrulaştırılması açısından bir taktik olarak kullanılmıştır.

Rejim güçleri 2023 itibarıyla ülkenin önemli vilayetlerinde yerleşim merkezlerini elinde tutmaktadır. Bu yerleşim yerleri arasında en başta başkent Şam olmak üzere Dera, Halep ve Dera gibi vilayetler bulunmaktadır. Ancak bu alanların dışına kara birlikleri sevk edebilecek kapasitesi bulunmamaktadır. Kuvvetlerini çektiği takdirde muhalif güçlerin tekrardan saldırıya geçebileceği değerlendirilmektedir.

Teknolojik Değişim

Savaş alanında yaşanan değişimi gösteren önemli başlıklardan birisi de sahadaki aktörlerin kullanmış oldukları silah ve teçhizat arasındaki asimetrik farktır. Bir tarafta üçüncü nesil savaşların gereksinimlerine göre teçhiz edilmiş ordular, diğer tarafta bu orduların silah sistemine, eğitimine sahip olmayan ama sivil alandan yaptığı uyarlamalarla kendi silahını dizayn edebilen DDSA'lar bulunmaktadır. Bunun önemli örneklerinden birisi DEAŞ tarafından kullanılan dronlardır.

Sivil alanda ticari amaçla da kullanılan dronlar üzerinde yapılan modifikasyondan sonra taktik düzeyde nöbet kulübelerine, devriye yapan ya da intikal halindeki piyade unsurlarına veya zırh koruması olmayan pikap tipi araçlara yönelik saldırılarda kullanılmıştır. Oldukça basit bir düzenele oluşturan bu silahların sivil alanda temin edilebilir olması ülkeleri oldukça zor duruma sokmuştur.

DDSA'ların teknolojik adaptasyon yeteneklerinin haricinde, devletler arasındaki çatışmalarda da yeni nesil teknolojilerin alışlageldik konseptler dışında kullanıldığı görülmüştür. TSK'nın 27 Şubat-5 Mart 2020 tarihlerinde İGAB sınırları dâhilinde icra ettiği Bahar Kalkanı Harekâtı'nda hem elektronik harp unsurlarının etkin bir şekilde kullanılmış hem de herhangi bir sivil kayba yol açmadan sadece silahlı insansız hava araçlarıyla rejim güçlerine ait konvansiyonel silah ve teçhizat etkisiz hale getirilmiştir (Mevlütöğlü & Korkmaz, 2020). TSK'nın İdlib özelindeki çatışmalarda geliştirmiş olduğu konsept, birkaç ay sonra Azerbaycan ordusu tarafından Ermeni ordusu işgali altındaki Azerbaycan topraklarının kurtarılmasında da tercih edilmiştir. Aynı şekilde Libya'da Hafter unsurlarına karşı, Ukrayna'da ise Rus ordusuna karşı SİHA'lar geleneksel savaş araçlarıyla uyumlu bir şekilde kullanılarak taktik ve operatif düzeyde önemli kazanımlar elde edilmesini sağlamıştır.

Sonuç

Soğuk Savaş sonrası dönemde savaşların çoğunluğunun devletler arasında değil, devletlerin kendi içerisinde yaşanır hale gelmesi savaş alanında yaşanan değişim açısından önemli bir milat olmuştur. Savaşın karakterinin değişmesiyle, geçmişte Lind ve arkadaşlarının savaşın nesilleri yaklaşımında görülen ilk üç neslin de geride kaldığını ve artık yeni bir neslin içerisinde bulunduğunu açıkça göstermiştir. Zira 2023 yılı itibarıyla devam etmekte olan Suriye'deki savaş da bu değişimi ispatlamaktadır.

Dördüncü Nesil Savaş konsepti dikkate alındığında, devletlerin bu tür savaşlar karşısında hazırlıklı olmadıkları da ifade edilebilir. Öte yandan dördüncü nesil savaşın yaşandığı bir savaş alanında aktörlerin sayısının ve türünün artış göstermesi (ev sahibi ülke, müdahalede bulunan ülke, DDSA'lar) taraflar arasındaki bilinmezliği artırmış ve çatışma alanını geçmişteki savaşlara göre daha fazla bulanık hale getirmiştir.

Dördüncü Nesil Savaşlarda cephe kavramının Birinci, İkinci ve Üçüncü Nesil Savaşlarda olduğu gibi geçerli bilinmektedir. Ancak 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'nın doğusunu işgal etmesiyle ortaya çıkan süreçte konvansiyonel savaşlarda önemli bir yeri olan cephelerin tamamen ortadan kalkmadığı da görülmüştür. Bu sebeple, Dördüncü Nesil Savaşta cephe kavramını sadece iç savaşlar ile sınırlandırmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Suriye'deki savaş alanına genel olarak bakıldığında sivil-asker ayrımının, savaş-barış arasındaki bulanıklığın, aktör çeşitliliğinin, sivil teknolojilerin askeri amaçlarla kullanımından, terör yöntemlerinden ve gelişmiş propaganda imkânlarından yararlandığı dördüncü nesil bir savaş alanı olarak bahsetmek yanlış olmayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declare that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Adamsky, D. (2010). *The culture of military innovation: The impact of cultural factors on the revolution in military affairs in Russia, The US, and Israel*. Stanford University Press.
- Akad, M. T. (2015). *Tarihten bugüne gayrinizami savaş*. Kastaş Yayınevi.
- Alexander, J. B. (2016). *The changing nature of warfare, the factor mediating future conflict, and implications for SOF*, JSOU Report 06-1. The JSOU Press
- BBC (2017). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40860776>
- Burmaoğlu, S., & Sarıtaş, Ö. (2016). Changing characteristics of warfare and the future of military R&D. *Technological Forecasting and Social Change*, 1–11.
- Clausewitz, C. V. (2015). *Savaş üzerine* (S. Koçak, Çev.). Doruk Yayınları.
- Connolly, D. H. (1921). What and why is a general staff? *Military Engineer*, 13(69), 222–229.
- Cordesman, A. (2015). Boots on the ground: The realities in Afghanistan, Iraq, and Syria. <https://www.csis.org/analysis/boots-ground-realities-afghanistan-iraq-and-syria>. Erişim tarihi: 10.04.2023.
- Crino, S., & Dreby, A. (2019). *Drone technology proliferation in small wars*. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/drone-technology-proliferation-small-wars>. Erişim tarihi: 19.03.2023.
- Daily Sabah (2021). *US sends military assistance to YPG/PKK terrorists in Syria from Iraq*. <https://www.dailysabah.com/politics/war-on-terror/us-sends-military-assistance-to-ypgpkk-terrorists-in-syria-from-iraq>. Erişim tarihi: 12.04.2023.
- Eker, S. (2015). Savaş olgusunun dönüşümü: Yeni savaşlar ve Suriye krizi örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 31–66.
- Gat, A. (2011). The changing character of war. In H. Strachan, & S. Scheipers (Ed.). *The changing character of war*. Oxford University Press.
- Gray, C. (1996). The changing nature of warfare? *Naval War College Review*, 49(2), 7–22.
- Gülşen, H. (2017). *Rusya'nın Suriye müdahalesinde özel askeri şirketlerin rolü*. ORSAM bölgesel gelişmeler değerlendirmesi. No: 64.
- Hammes, T. X. (2016). The future of conflict. In R. D. Hooker, Jr. (Ed.). *Charting a course: Strategic choices for a new administration*. National Defense University Press.
- Harris, W. (2018). *Quicksilver war: Syria, Iraq, and the spiral of conflict*. Oxford University Press.
- Holliday, J. (2012). *Syria's maturing insurgency*. Institute for The Study of War.
- Holliday, J. (2013). *The Assad regime: From counterinsurgency to Civil War*. Institute for The Study of War.
- Jones, S., & Markusen, M. B. (2018). *The escalating conflict with Hezbollah in Syria*. CSIS briefs.
- Kainikara, S. (2018). *In The Bear's shadow: Russian intervention in Syria*. Air Power Development Centre.
- Kaldor, M. (2010). Inconclusive wars: Is Clausewitz still relevant in these global times? *Global Policy*, 1(3), 271–281. [CrossRef]
- Kaldor, M. (2012). *New and old wars: Organized violence in a global era*. Polity Press
- Liang, Q., & Xiangsui, W. (1999). *Unrestricted warfare* (FBIS, Çev.). PLA Publishing House
- Lind, W. (2004). Understanding fourth generation war. *Military Review*, 12–16.
- Lind, W. S., Nightengale, K., Schmitt, J. F., Sutton, J. W., & Wilson, G. I. (1989). The changing face of war: Into the fourth generation. *Military Review*, 2–11.
- Linn, B. McAllister (2009). *The echo of Battle*. Harvard University Press.
- Lister, C. (2014). Assessing Syria's jihad. *Adelphi Series*, 54(447–448), 71–98. [CrossRef]
- McKenzie, K. F. Jr. (1993). Elegant irrelevance: Fourth generation warfare. *US Army War College Quarterly: Parameters*, 23(1), 51–60. [CrossRef]
- Mevlütöğlu, A., & Korkmaz, S. C. (2020). *Türkiye'nin askeri dönüşümü: İdlib ve Libya örnekleri*. ORSAM Rapor No: 13.
- MFA (2017). https://www.mfa.gov.tr/no_-139_-suriye_de-catismasizlik-bolgelerinin-olusturulmasina-dair-muhtiranin-imzalanmasi-hk_tr.mfa
- Middle East Eye (2022). <https://www.middleeasteye.net/news/syria-russia-air-strikes-decreased-ukraine-war#:~:text=The%20Observatory%20has%20Op%20the,parts%20of%20the%20country%20devastated>. Erişim tarihi: 28.03.2023.
- Norwood, P. R., Jensen, B. M., & Barnes, J. (2016). *War. Theory and practice: Capturing the character of future war*. Parameters.
- New York Times. (2021). <https://www.nytimes.com/interactive/2021/12/18/us/airstrikes-pentagon-records-civilian-deaths.html>. Erişim tarihi: 04.05.2023.
- Our World in Data*. (2023 June, 9). <https://ourworldindata.org/grapher/the-number-of-active-state-based-conflicts?tab=table>.
- Parker, G. (2014). Cambridge savaş tarihi (F. Tayanç, & T. Tayanç, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Phillips, C. (2016). *The battle for Syria: International rivalry in the new Middle East*. Yale University Press.
- Renner, M. (2000). Alternatives futures in war and conflict. *Naval War College Review*, 3(4).

- Smyth, P. (2018). *Iran is outpacing Assad for control of Syria's Shia militias*. The Washington Institute for Near East Policy. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iran-outpacing-assad-control-syrias-shia-militias>
- Syrian observer (2019). *US Provides 200 Trucks and Military Vehicles to Support SDF*. <https://syrianobserver.com/news/52177/us-provides-200-trucks-and-military-vehicles-to-support-sdf.html>. Erişim tarihi: 16.04.2023.
- Tetik, Ü. (2023). Orta Doğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Oluřumu: Irak ve Suriye, Siyasal Kitabevi.
- Yenişafak (2022). <https://www.yenisafak.com/gundem/en-hassas-gorev-3728498>. Erişim tarihi: 06.04.2023.
- Zenko, M. (2015). What Obama really meant by 'no boots on the ground'. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/12/obama-boots-on-the-ground/418635/>. Erişim tarihi: 18.04.2023.

Extended Abstract

The history of war, which is almost equivalent to the history of humanity, has witnessed significant transformations throughout the historical process. However, the developments in science and technology have led to changes in weapon technology and doctrinal changes. This has caused changes in the domains of warfare, increased the number of actors on the battlefield, and so on.

Looking at this change, it can be seen that the state is no longer the only dominant power on the battlefield, and non-state armed actors have become more prominent in current war zones. These actors may be private military companies that are directly contracted by states or armed groups such as rebels and terrorist organizations that fight against states or each other. This change at the actor level has also altered the concept of war. On the other hand, technology-based changes have begun to lead to destructive results. Many weapons and equipment that were once only in the armed forces' inventory can now be easily adapted to the battlefield by non-state armed actors through various modifications made on models used in civilian areas and can be used effectively. Furthermore, due to developments in science and technology, a transition from human-operated weapons to unmanned weapons has also begun. This transition is ongoing, and with the increased visibility of unmanned weapons on the battlefield, it can be considered a development that will affect various topics, from operational concepts to engagement rules. Also, it is worth mentioning that changes in the international system have also impacted the battlefield. The shift from a bipolar system to a unipolar system after the end of the Cold War, the emergence of new powers and the decline of traditional powers, the proliferation of non-state actors, the increase in economic interdependence, and the spread of democratization and human rights values have all had an impact on the nature of conflicts.

In the post-Cold War era, the majority of conflicts have shifted from inter-state wars to internal conflicts within states. This shift marks an essential milestone in the evolution of warfare and indicates the end of the first three generations of warfare, as proposed by Lind and his colleagues. Instead, a new generation of warfare has emerged, as evidenced by the ongoing conflict in Syria in 2023. In these circumstances, Syria as a battlefield since 2011 shows the characteristics of Fourth-Generation Warfare.

The Fourth-Generation Warfare approach highlights that states often must prepare for this type of conflict. Furthermore, in a Fourth-Generation Warfare battlefield, whether it is the country's government, an external state, or non-state actor intervening, uncertainty among the parties involved has made the conflict more unclear compared to past wars.

Another outstanding development is that the "front line" concept has disappeared, especially in civil wars referred to as sub-state conflicts. However, the events that emerged when Russia occupied eastern Ukraine in 2022 showed that the front lines still have an essential role in conventional warfare. Therefore, it would be more appropriate to limit the concept of "front lines" in Fourth-Generation Warfare to civil wars. On the other hand, the presence of many non-state actors alongside and against regime forces in the Syrian conflict has been an important innovation, diversifying the actors on the battlefield and breaking down the state's monopoly.

In general, the Syrian conflict can be described as a Fourth-Generation Warfare zone characterized by the blurring of the lines between civilians and soldiers, the uncertainty between war and peace, the diversity of actors, the use of civilian technologies for military purposes, terrorist tactics, and sophisticated propaganda techniques.